

ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ДАНІЛОВ О. Д.

кандидат економічних наук

ПАЄНТКО Т. В.

кандидат економічних наук

Київ

Протягом останніх трьох років увага науковців була прикута переважно до причин світової фінансової кризи та проблем, які вона спричинила. З поля зору дослідників практично випали інші фактори, які є причинами низької конкурентоспроможності національної економіки. Саме врахування глибинних причин низької конкурентоспроможності економіки України дозволить обрати ті важелі, які допоможуть забезпечити зростання та підтримання на належному рівні її конкурентоспроможності.

Проблемні питання забезпечення національної конкурентоспроможності були підняті у працях В. Бодрова [1], Н. Гражевської [2], Я. Жаліла [4], І. Тараненко [1] та ін. Зазначені науковці зробили значний внесок у розбудову методологічних засад дослідження проблем конкурентоспроможності економіки держави, однак, на сьогоднішній день, необхідні подальші дослідження сфери впливу окремих макроекономічних чинників на стан конкурентоспроможності національної економіки. Тому метою статті є виявлення загроз і чинників забезпечення конкурентоспроможності економіки України.

Згідно з визначенням українських дослідників, конкурентоспроможність національної економіки – це обумовлене економічними, соціальними і політичними чинниками стійке становище країни на внутрішньому і зовнішньому ринках, здатність країни виробляти товари і послуги, що відповідають економіці України в умовах глобалізації [4, с. 13].

Серед головних причин низької конкурентоспроможності національної економіки вітчизняні фахівці називають кризові явища та неефективну бюджетно-податкову політику. Що стосується кризових явищ, то ставлення до них не може бути однозначним. Як відомо, криза призводить не тільки до руйнівних наслідків. Сьогодні все частіше наукова спільнота і фахівці сфери бізнесу згадують добре відоме положення про те, що саме під час кризи відбувається формування передумов для інтелектуального та інноваційного оновлення економіки та суспільства. Проте можливості, що виникають в процесі циклічного розвитку економіки, можуть бути використані окремими суб'єктами економічної діяльності – підприємствами, регіонами, країнами – не однаковою мірою, та з різною ефективністю [5, с. 107 – 108]. Таким чином, криза може бути не тільки джерелом проблем, але і фактором успіху.

Що стосується впливу бюджетно-податкової політики, то однозначних оцінок тут давати не можна, оскільки бюджетно-податковий інструментарій, який використовує держава, є засобом, а не об'єктивно існуючим чинником.

У сучасній економічній літературі використовуються рейтинговий, факторний і макроекономічний підходи до визначення національної конкурентоспроможності [2, с. 54]. Визначитися з проблемами і чинниками забезпечення національної конкурентоспроможності можна, використавши методику оцінки конкурентоспроможності, яка використовується Всесвітнім економічним форумом (табл. 1).

Як видно з переліку факторів, Всесвітній економічний форум [3] не розглядає кризу як ключовий фактор забезпечення конкурентоспроможності, а розглядає в цілому макроекономічну стабільність як передумову формування конкурентного середовища. Бюджетно-податкова політика взагалі не розглядається як фактор конкурентоспроможності, що, на наш погляд, є правильним, оскільки бюджетно-податковий інструментарій може перетворити ключові чинники конкурентоспроможності на джерело успіху або джерело проблем. Як зазначає Я. Жаліло, бюджетно-податкова політика відіграє важливе значення як для генерування стимулів, спрямованих на підвищення продуктивності національного виробництва та праці, так і для формування економічного середовища, сприятливого для розвитку конкурентних переваг національної економіки. У довгостроковій перспективі забезпечення конкурентоспроможності національної економіки досягається за рахунок активної державної політики, що передбачає, в тому числі, спрямування бюджетних видатків на розвиток інфраструктури та людського капіталу, податкове стимулювання заощаджень й внутрішніх інвестицій, заохочення та підтримку інноваційних розробок [4, 171].

Як видно з таблиці, більшість чинників, які мають забезпечувати конкурентоспроможність економіки, для України є джерелом проблем, подолання яких є передумовою зростання конкурентоспроможності національної економіки. В той же час, необхідно врахувати, що подолання окремих проблем вимагає часу, оскільки залежить від об'єктивних процесів, які відбуваються і в світовій економіці, і в економіці України. Так, подолання проблем у сфері інституціонального середовища неможливе шляхом застосування макроекономічних чи адміністративних важелів, це є об'єктивний процес, прискорити який можна тільки шляхом підвищення рівня суспільної свідомості та культури.

Другий вагомий чинник, розвиток інфраструктури, потребує значних інвестицій. У даному випадку ефективне застосування бюджетно-податкових важелів

Ключові проблеми і чинники успіху у забезпеченні конкурентоспроможності економіки України

Фактор	Як джерело успіху	Як джерело проблем (загроза)
Державні установи та інституції	Сучасний стан державних установ та інституцій свідчить про наявність сформованого інституціонального середовища ведення бізнесу	Не завжди можна бути впевненим у гарантуванні прав, які задекларовані інституціональним середовищем
Інфраструктура	-	Сучасний стан інфраструктури не забезпечує інтеграцію національного ринку та його зв'язки із зовнішнім середовищем
Макроекономічна стабільність	-	Макроекономічний хаос наносить значну шкоду економіці
Охорона здоров'я та середня освіта	Середня освіта підвищує конкурентоспроможність кожного члена суспільства	Низькі інвестиції в охорону здоров'я не забезпечують умов для відтворення людського потенціалу
Вища освіта і професійна підготовка	Якісна вища освіта та високий рівень професійної підготовки мають визначальне значення для економік країн, які бажають рухатися вперед на основі створення доданої вартості, а не обмежуватися простими виробничими процесами чи експортом сировини. Технічна і прикладна освіта створює можливості покращувати навички працівників.	Низька якість вищої освіти знижує довіру до системи освіти, дискредитує її та перетворює на своєрідний бізнес
Ефективність ринку товарів та послуг	-	Високий рівень монополізації економіки, відсутність умов і стимулів для розвитку бізнесу
Продуктивність ринку праці	-	Високий рівень безробіття, соціальної несправедливості, робоча сила задіяна неефективно (не за спеціальністю, неповний робочий день, низький рівень оплати праці інтелігенції тощо.)
Розвинутий фінансовий ринок	Фінансовий ринок перебуває у стадії становлення, що є нормальним для молодої економіки	Прибутковість у фінансовому секторі економіки вища, ніж у реальному, що деформує рух фінансових потоків і позбавляє реальний сектор економіки джерел фінансування
Технологічна готовність	-	Технології, які переважають в економіці України, належать до 3-го або 4-го технологічного укладів, у той час як у світі домінує 5-й і 6-й технологічні уклади
Розмір ринку	-	Відсутність великих ринків збуту не дозволяє отримати ефект від масштабу виробництва
Рівень розвитку бізнесу	Відбувається процес формування бізнес-мереж	Підвищується рівень монополізації економіки
Інновації	Наявний інноваційний потенціал, який забезпечується високим рівнем освіти, розгалуженою мережею наукових установ	Деформований рух фінансових потоків не забезпечує фінансування інновацій, які можна охарактеризувати як точки росту економіки

Джерело: складено авторами

дозволить скорити терміни формування і оновлення інфраструктури. Збільшення бюджетних інвестицій з боку держави у цю сферу слугуватиме сигналом інвесторам про серйозність намірів держави. Якщо паралельно будуть застосовані податкові стимули для інвесторів, то можна забезпечити залучення необхідного рівня фінансових ресурсів у розвиток інфраструктури.

Забезпечення макроекономічної стабільності за допомогою бюджетно-податкових важелів є дискусійним питанням, особливо в молодих країнах, де відбувається формування економічної системи. Для таких країн, як Україна, не підходять класичні рецепти стимулювання внутрішнього попиту, оскільки за відсутності сильних вітчизняних товаровиробників відбувається стимулювання іноземних економік, збільшення імпорту та зростання дефіциту платіжного балансу. Стимулю-

вання внутрішні заощаджень для забезпечення формування внутрішнього інвестиційного потенціалу також навряд чи дасть позитивний результат, оскільки однозначно скоротиться внутрішній попит, а сформований інвестиційний потенціал буде невеликий через низькі доходи населення, що знову-таки призведе до падіння обсягів національного виробництва, зростання безробіття та зменшення надходжень до бюджету.

Такі чинники конкурентоспроможності, як сфера освіти і охорони здоров'я, для України, на сьогоднішній день, є джерелом проблем, а не чинником зростання конкурентоспроможності. І причина полягає не в тому, що у цих сферах задіяні низькокваліфіковані працівники. Навпаки, їх рівень кваліфікації високий, про що свідчить міграція вітчизняних лікарів за кордон. Однак рівень оплати у цих сферах мало відрізняється від мінімального. За

статистикою [6] рівень оплати праці у цих сферах є нижчим, порівняно із промисловістю та торгівлею. Варто зазначити, що у жодній розвиненій країні Європи лікар або педагог з вищою освітою не живе за межею бідності.

Решта чинників, які можна охарактеризувати як ринкові, вимагають активного державного втручання, яке має бути направлене, передусім, на стимулювання «точок росту» економіки, що можна забезпечити шляхом ефективного використання людського потенціалу та реалізації наявного інноваційного потенціалу. При цьому суміжним і невід'ємним чинником досягнення цієї мети є відсутність перешкод у веденні бізнесу, що дозволить зменшити рівень монополізації національної економіки. Варто зазначити, що до перешкод ми не відносимо тільки громіздкість податкової системи, нерозвиненість мікрокредитування бізнесу, але й інституційні перешкоди – дозвільну систему, бюрократію, неформальні бізнесові відносини тощо.

Таким чином, на основі аналізу чинників, які враховуються Всесвітнім економічним форумом для оцінки конкурентоспроможності економіки країни, ми з'ясували, що переважна більшість чинників з цього переліку на сьогоднішній для України не є факторами успіху. Найбільшу загрозу становлять ринкові чинники, оскільки на сьогоднішній день вони зумовляють ситуацію відсутності довгострокових факторів успіху

розвитку економіки України. Тому зусилля держави мають бути спрямовані на забезпечення формування сприятливого ринкового середовища, яке дозволить реалізувати наявний людський та інноваційний потенціал з метою забезпечення формування базису конкурентоспроможності економіки України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бодров В. Г.** Основи конкурентоспроможності економіки України // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 67 – 74.
2. **Гражевская Н.** Обеспечение конкурентоспособности национальной экономики в глобальном постиндустриальном измерении // Экономика Украины. – 2008. – № 9. – С. 54 – 63.
3. Звіт про Конкурентоспроможність України 2009: Назустріч економічному зростанню та процвітанню [Електронний ресурс] / Фонд Ефективного Управління. – 2009. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>
4. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / За ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІС, 2005.
5. **Тараненко І.** Інноваційна складова формування конкурентоспроможності економіки України в контексті циклічного розвитку // Академічний огляд. – 2010. – №3. – С. 107 – 114.
6. Офіційний веб-сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.